

Українська Православна Церква і питання автокефалії¹

6 січня 2019 року новозаснована «Православна Церква України» отримала з рук Вселенського патріарха Варфоломія Томос про автокефалію. В рамках святкування президент України Петро Порошенко промовив наступне: «Томос для нас – це фактично ще один акт проголошення незалежності України. Він довершить утвердження самостійності Української держави, укріпить релігійну свободу, міжконфесійний мир, він посилить права і свободи громадян, котрі перебували поза спілкуванням із Вселенським православ'ям і яких несправедливо таврували неканонічністю»².

В якості відповіді на таку позицію зі сторони Української Православної Церкви (надалі «УПЦ»), що перебуває у єдності з Московським патріархатом, можуть слугувати слова її предстоятеля митрополита Онуфрія, сказані в кінці березня того ж року: «Впевнений, що все те, що зараз твориться навколо нашої Церкви зокрема і серед православних взагалі – це не той шлях, яким ми маємо йти. Це точно не той шлях, який приведе нас до єдності. Слід визнати хибність цього шляху, зробити висновки з помилок, і шукати інших шляхів церковної єдності»³.

Таке протилежне ставлення до питання незалежності українського Православ'я пояснюється контекстом як церковної, так і політичної та військової ситуації України. З 2014 року продовжується конфлікт з Російською Федерацією щодо анексії Кримського півострова та підтримки сепаратистів в Донецькій та Луганській областях. В громадській думці країни УПЦ ставиться у тісний зв'язок до її центру в Москві і тому асоціюється як з релігійною, так і з світською політикою сусідньої держави.

Однак Українська Православна Церква є однією з трьох православних Церков країни і має з точки зору статистики найбільшу кількість парафій та священнослужителів. Відповідно до офіційної державної статистики на січень 2018 року вона мала 12.350 громад, що становить понад 65% всіх православних громад

---

¹ Переклад з німецької. Вперше надруковано в: Una Sancta. Zeitschrift für ökumenische Bewegung, 74. Jahrgang, 2019, #2. S. 124-134.

² Цит. за «Порошенко: “Томос – це ще один акт проголошення незалежності України”», <https://www.radiosvoboda.org/a/29693767.html>, 26.03.2019.

³ Цит. за «Блаженніший Митрополит Онуфрій Президенту Петру Порошенку: “Це не той шлях, який приведе нас до єдності”», <https://vzcz.church.ua/2019/03/22/blazhennishij-mitropolit-onufrij-prezidentu-petru-poroshenku-ce-toj-shlyax-yakij-privede-nas-do-jednosti/>, 26.03.2019. Ці слова були сказані 21 березня 2019 року на зустрічі Президента Порошенко з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій.

країни та понад 35% всіх релігійних громад країни⁴. В 23 з 26 областей України її місцеві структури складають найбільшу кількість громад, що свідчить проти стереотипу щодо її східноукраїнської ідентичності. Це означає, що конфлікт з цією Церквою не є дрібничкою, а має вплив на загальну релігійну ситуацію в країні.

Конфлікт між УПЦ та державою вийшов назовні весною 2015 року, під час святкування 70-ліття закінчення Другої світової війни. 8 травня в парламенті у присутності багатьох провідних політиків країни був зачитаний список «героїв України», з-поміж яких були згадані і ті, що віддали своє життя в конфлікті на сході України в 2014-2015 роках. В той час, коли всі інші присутні підвелися, митрополит Онуфрій та два ієрархи, що його супроводжували, залишилися сидіти. Пізніше цей крок був пояснений тим, що в «братовбивчій війні» не може бути героїв.

Цей конфлікт є ще більш примітним, якщо згадати, що з 2009 року тоді ще майбутній президент Порошенко був досить активно залученим до соціальних проектів УПЦ та брав участь у церковному вбранні в богослужіннях в Іонинському монастирі Києва⁵. Його обрання президентом в обставинах конфлікту змінило його релігійні уподобання. Існують факти та фото того, що Порошенко уже у статусі президента брав участь та причащався в Українській Греко-Католицькій Церкві. Його роль у отриманні церковної автокефалії та автоматичному визнанні до того схизматичних православних структур без сумніву важко переоцінити. З власних джерел у згаданому монастирі мені також відомо, що релігійна проблематика та прагнення вирішити проблему розколу в українському Православ'ї була особисто важливою для нього. Разом з тим виглядає так, що це бажання було досить сильно політично мотивованим.

В кінці квітня 2018 року від Синоду Вселенського патріархату прийшло перше повідомлення про скоре надання автокефалії. В ньому підкреслювалося, що «отримавши від церковної та світської влади – що представляють мільйони українських православних християн – петицію, в якій висловлювалося прохання про

---

⁴ Пор. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2018 р.), https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr_2018/70440.

⁵ Пор. «Порошенко став діаконом Московського Патріархата и принял участие в крестном ходе. ФОТОрепортаж», https://censor.net.ua/photo_news/93228/poroshenko_stal_diakonom_moskovskogo_patriarhata_i_prinyal_uchastie_v_krestnom_hode_fotoreportaj. Новина від 15.06.2009, стан на 26.03.2019. Інформація щодо його статусу дякона виявилася неправдивою, хоча й отримала тоді досить широкий розголос.

надання автокефалії, [синод] вирішив увійти в близьке спілкування та координацію щодо цього питання з іншими помісними православними Церквами»⁶.

Ця автокефалія повинна була бути надана структурі, що тоді часто називалася Єдиною Православною Українською Церквою», яка повинна була об'єднати три гілки українського Православ'я. Це об'єднання повинно було привести до створення національної Церкви, яка разом із подоланням розділення всередині українського Православ'я принесла б незалежність УПЦ як найбільшій Церкві країни від центру в Росії.

З державної перспективи значення такого об'єднання сприймалося настільки важливим, що з Міністерства освіти прийшла новина, що вже наступного навчального року історія надання Томосу буде викладатися в загальноосвітніх школах⁷. Це значення підсилювалося Міністерством фінансів, що сповістило про те, що вже до кінця березня 2019 року Національний банк України випустить золоті та срібні монети, які будуть «присвяченими наданню Томосу»⁸.

Замість такого об'єднання сьогодні існує нове розділення на національному рівні та тиск зі сторони законодавця на УПЦ. Зокрема, парламент України прийняв кілька законів у релігійній сфері, націлених на послаблення громадських позицій цієї Церкви та наскільки можливо зменшення її структури.

Перший закон стосується спрощення зміни підлеглості церковних громад УПЦ та їх переходу до нової структури⁹. В українській частині Вікіпедії є сторінка «Перехід церковних громад до ПЦУ», де фіксуються «заяви про перехід»¹⁰. На цьому сайті надається список громад, а також карти і статистика. Варто зауважити на регіональні відмінності, коли, наприклад, у Волинській області Західної України 17,31% громад УПЦ змінило свою підлеглість (116 громад з 670), тоді як в Дніпропетровській області Східної України лише 0,47% (3 громади з 643)¹¹.

---

⁶ Пор. Communique of the Holy and Sacred Synod (22.04.2018), <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=en&id=2475&tla=gr>.

⁷ Пор. «11-класники вивчатимуть створення ПЦУ та надання Томосу – МОН дало рекомендації вчителям», https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/church_and_school/74879/. Новина від 27 лютого 2019 року, стан на 27.03.2019.

⁸ Пор. «Нацбанк випустить три монети, присвячені Томосу», <https://minfin.com.ua/ua/2019/03/12/37040343>. Новина від 12 березня 2019 року, стан на 27.03.2019.

⁹ Пор. «Президент підписав Закон України щодо підлеглості та процедури державної реєстрації релігійних організацій», https://risu.ua/prezident-pidpisav-zakon-ukrajini-shchodo-pidleglosti-ta-proceduri-derzhavnoji-reyestraciji-religiynih-organizacij_n96079. Новина від 28 січня 2019 року, стан 27.03.2019.

¹⁰ Пор. «Перехід церковних громад до ПЦУ» на <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

¹¹ Ця статистика викликає чимало зауважень. Тоді як прибічники новоствореної структури говорили про більш ніж 500 переходів на кінець березня 2019 року, представники УПЦ підкреслюють, що у більшості випадків такі переходи відбувалися під тиском. В таких випадках відбувається підміна «релігійних громад» «територіальними громадами» і в багатьох випадках священнослужителі залишаються вірними УПЦ. Пор.

Інший важливий закон стосується офіційної назви релігійних організацій, релігійних центр яких знаходиться у державі-агресорі¹². Згідно цього закону, Українська Православна Церква має право на подальше існування в Україні, але мусить в своїй назві чітко прописати свою приналежність до Російської Церкви. На офіційному державному інтернет-порталі існує список з тисячами громад та інших церковних структур, які мають внести зміни до своєї назви стосовно свого статусу¹³.

Додатково до цих обмежень Міністерство юстиції вирішило, що нова церковна структура, яка і до цього часу зазвичай називається «Православна Церква України», була внесена в державний реєстр як «Українська Православна Церква»¹⁴. Це означає, що у випадку, якщо «стара» УПЦ буде захищати свою назву у суді, будуть існувати дві різні структури з тою самою назвою, що з юридичної точки зору є неможливим.

Всі ці факти свідчать про те, що за останні місяці зі сторони української держави були введені обмеження для Української Православної Церкви, що існує в єдності з Московським патріархатом. В подальшому я хотів би спробувати зібрати разом можливі причини для антагонізму між державою та УПЦ.

Перш за все важливим є нагадати, що одночасно з політичним конфліктом на сході України відбулися і суттєві зміни у внутрішньому житті УПЦ. Перш за все це зміна предстоятеля Церкви. В липні 2014 року помер попередній предстоятель – митрополит Володимир Сабодан – з яким була пов'язана епоха 1992-2014 років. Ще в лютому 2014 року його місцеблюстителем було призначено митрополита Онуфрія Березовського, який в серпні 2014 року і був обраний новим предстоятелем Церкви.

З мого досвіду роботи в синодальних структурах цієї Церкви я вважаю, що предстоятель відіграє важливу роль. До привілеїв Української Православної Церкви відноситься те, що її предстоятель може займати свою посаду до кінця свого земного життя¹⁵, на відміну від, наприклад, Керуючого справами УПЦ, що неофіційно займає другу позицію в ієрархії Церкви.

карту насильницьких переведень згідно із версією УПЦ – «Створена інтерактивна карта захоплен храмів Української Православної Церкви», <https://pravlife.org/uk/content/stvorena-interaktyvna-karta-zahoplen-hramiv-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-cerkvy>. Новина від 26.03.2019. Стан на 01.04.2019.

¹² Пор. «Президент підписав Закон щодо назви релігійної організації, що керується з держави-агресора», <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-nazvi-religijnoyi-organizaciy-52274>. Новина від 22 грудня 2018, стан на 27.03.2019.

¹³ Пор. «Перелік релігійних організацій, яким потрібно внести зміни до статуту», <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/perelik-religijnih-organizacij-yakim-potribno-vnes/>. Новина від 26 січня 2019. Стан на 28.03.2019.

¹⁴ Пор. «Православна церква України офіційно зареєстрована». Новина від 20 січня 2019. Стан на 28.03.2019.

¹⁵ Пор. §V.2. Статуту УПЦ – <http://orthodox.org.ua/page/statut-upts>. Стан на 31.03.2019.

Щоб зрозуміти церковну політику митрополита Онуфрія, важливо пам'ятати деякі дані його біографії. В 1969 році, коли йому було 25 років, він почав своє навчання в духовній семінарії у Загорську під Москвою. Так із західноукраїнських Чернівців він потрапив в центр Руської Православної Церкви, де знаходились семінарія та один з небагатьох на той час відкритих в Радянському Союзі монастирів. В 1971 році він став там монахом і залишався в тій місцевості до 1988 року, переважно на різних служіннях в Троїце-Сергієвій лаврі.

Ці роки були часом активної міжнародної та екуменічної діяльності Руської Православної Церкви, яка однак велася переважно з тодішнього Ленінграда. Москва, а особливо згаданий монастир, були скоріше консервативною альтернативою як у відкритості світові у широкому сенсі, так і в активній співпраці церковних ієрархів з атеїстичною державою.

В 1988 році Онуфрій почав своє служіння у Західній Україні. Після досить короткого перебування на посаді намісника Почаївської лаври в 1990 році він був возведений у єпископський сан. Відтоді і до 2014 року з короткою паузою він керував єпархією в Чернівцях – спочатку у ранзі єпископа, потім архієпископа та митрополита. Згадана пауза в 1991-1992 роках була пов'язана з конфліктом з тодішнім митрополитом Філаретом Денисенко та його спробою утвердити в Україні незалежну (автокефальну) Церкву.

Також варто розуміти особливості Чернівецької області, з якою так тісно була пов'язана біографія митрополита Онуфрія. Між 1775 та 1940 роками вона належала спочатку до Австрії, потім – до Румунії. До 20% її мешканців мають румунське або молдавське етнічне коріння. Це суттєво відрізняє її від сусіднього регіону Галичини, який історично був більш пов'язаним з Польщею і де знаходиться центр українського національно-визвольного руху.

Названі фактори із життя митрополита Онуфрія відіграють важливу роль в його ідентичності та впливають на його поведінку на ключовій посаді в УПЦ. Якщо коротко, то це любов до чернецтва та латентне протиставлення Церкви і світу, недовірливе ставлення до українського націоналізму та тісної співпраці між Церквою і державою, при якій остання прагне інструменталізувати популярність Церкви.

До цього слід додати і схильність митрополита Онуфрія до контактів з Руською Православною Церквою Закордоном (РПЦЗ), яка значний час була ізольована від світового Православ'я і лише в 2007 році об'єдналася з Руською Православною

Церквою. Досить інтенсивні особисті контакти з представниками цієї консервативної церковної структури посилили в ньому підозри відносно Вселенського патріархату.

В багатьох аспектах Філарет Денисенко (*1929), який останніми роками був головним захисником ідеї української автокефалії, був його протилежністю. Він скоріше церковний політик, ніж монах; також він був активно залученим до офіційних міжконфесійних діалогів. Крім того з 1966 року він був пов'язаний з церковним служінням в Києві – спочатку як екзарх і митрополит. В 1992 році відбувся Харківський собор, який поклав початок розділенню українського Православ'я.

За останні 50 років був лише короткий період з 1992 по 1995 роки, коли Філарет не був керманічем – це був час об'єднавчих процесів з автокефальними структурами за межами України. З 1995 по 2018 роки він був патріархом невизнаного світовим Православ'ям «Київського патріархату». Своїй кар'єрі загалом та керівній посаді в Україні він зобов'язаний тісній співпраці з державою – як в радянський час, так і з 1991 року в незалежній Україні. Схильність молодого української держави утвердити свою незалежність від Росії співпало із зусиллями Київського патріархату до автокефального статусу.

В 1997 році архієрейський собор Руської Православної Церкви прийняв рішення про анафематствування Філарета. Офіційно прагнення автокефалії не було причиною цього жорсткого церковного покарання; головною причиною була його діяльність проти єдності Православної Церкви всередині України і його активні контакти з розкольніцькими структурами у всьому світі. Довгий час це рішення визнавалося Вселенським патріархатом, бо розглядалося як питання внутрішнього життя помісної Руської Церкви.

Протистояння між «Українською Православною Церквою» та «Українською Православною Церквою Київського патріархату» продовжувалось більш ніж чверть століття. Перша сприймала конкурентну структуру як «невизнану» або «неканонічну» квазі-церковну структуру. В гарячій полеміці наводилися часом аргументи про безблагодатність всіх таїнств, звершених в «Київському патріархаті»¹⁶. Зазвичай Київський патріархат щодо свого конкурента використовував негативно окрашене

---

¹⁶ Пор. випадок в Запоріжжі в січні 2018 року, коли священник УПЦ відмовився відспівати дитину, хрещену в Київському патріархаті. Див. «Священники УПЦ (Московського патріархату) відмовилися відспівати дитину», <https://www.radiosvoboda.org/a/28957134.html>. Новина від 5 січня 2018. Стан на 01.04.2019.

словосполучення «московська церква». Вже тут можна побачити різницю: церковно-правові аргументи протиставляються державно-національним.

Між двома юрисдикціями існувала конкуренція і щодо їх визнання зі сторони вселенського Православ'я. Ще в квітні 2018 року, коли розпочинався процес надання автокефалії, зі сторони УПЦ існувало переконання, що патріарх Варфоломій стоїть на їх стороні. Зокрема, в заяві відомства УПЦ, відповідального за зовнішні стосунки, підтверджувалося: «Патріарх Константинопольський Варфоломій неодноразово і публічно називав Блаженнішого митрополита Київського і всієї України Онуфрія єдиним канонічним главою Українського Православ'я»¹⁷.

На мою думку, ця «Заява» відіграє важливу роль для розуміння офіційної позиції УПЦ. Далі я процитую кілька місць з цього документу, в якому чітко формулюється ставлення зі сторони керівництва цієї Церкви як до української держави, так і до «Київського патріархату».

Стосовно держави тут підкреслюється: «Відповідно до статті 35 Конституції України, Церква є відокремленою від держави, а тому питання церковного життя Церква вирішує самостійно ... державна влада не має підстав втручатися у церковні справи». При цьому розрізняються державне та канонічне право: «Питання надання церковної автокефалії належить до компетенції канонічного права, а не до компетенції державних законів. Автокефалія надається Церкві, а не державі, а тому й ініціювати чи просити про цей статус має Церква, а не держава».

Далі в документі висловлюється занепокоєння занадто сильним злиттям релігії та геополітики: «Викликає стурбованість те, що надання автокефалії Православній Церкві в Україні розглядається як питання не лише релігії, але й геополітики. Переконані, що сфера релігійного життя не повинна ставати предметом політичних маніпуляцій. Не слід змішувати церковні й політичні, а тим більше геополітичні питання».

Також у цій заяві пояснюється ставлення до на той час невизнаних церковних структур України. При цьому стверджується, що Вселенський патріарх «як і всі інші Помісні Православні Церкви, не вважає “УПЦ КП” і “УАПЦ” повноцінними Церквами, про що свідчить невизнання дійсності священства цих двох структур.

---

¹⁷ Пор. «Заява Відділу зовнішніх церковних зв'язків Української Православної Церкви з приводу звернення Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія щодо “надання Томосу про автокефалію Православній Церкві в Україні”», <http://vzcz.church.ua/2018/04/21/zayava-viddiluzovnishnix-cerkovnix-zvyazkiv-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-z-privodu-zvernennya-prezidenta-ukrajini-do-vselenskogo-patriarxa-varfolomiya-shhodo-nadannya-tomосу-pro-avtokefaliyu/>. Новина від 21 квітня 2019, стан на 01.04.2019.

Підтвердженням цього є той факт, що ієрархи Константинопольського Патріархату перевисвячують тих кліриків “УПЦ КП” і “УАПЦ”, які переходять до них з розколу».

Також в даному документі ставиться цікаве питання, якій з церковних структур в Україні може бути надана автокефалія. Тут підкреслюється: «”УПЦ КП” і “УАПЦ” є лише частинами Української Православної Церкви, що порівняно недавно відійшли від єдності з Церквою. Відповідно, відновлення єдності Православної Церкви в Україні ми вбачаємо в поверненні тих частин, які відпали, і тоді буде *“одне стадо і один пастир”* (Ін. 10:16)».

Ще один аспект «заяви» стосується стереотипного сприйняття, що УПЦ загалом негативно ставиться до автокефалії. На противагу цьому упередженню підкреслюється: «Українська Православна Церква завжди виступала і виступає за відновлення церковної єдності і за єдину Церкву. Однак, *запропонований і озвучений владою спосіб досягнення цієї єдності не відповідає канонічному праву Церкви та суперечить законодавству України*»¹⁸.

В якості аргументації, що підкріплює дану позицію, нагадується про ще недавню офіційну позицію Константинополя: «Навіть з точки зору самого Константинопольського Патріархату, який позиціонується координатором спільних дій всіх Помісних Православних Церков та висловлює узгоджену точку зору щодо різних тем церковного життя, питання можливої української автокефалії не може бути вирішене в односторонньому порядку, оскільки воно не узгоджене зі всіма Православними Церквами»¹⁹.

Через два місяці після цієї «Заяви», а саме в кінці червня 2018 року, відбувся візит чотирьох ієрархів УПЦ на Фанар. Відповідно до офіційної інформації, «Члени Священного Синоду УПЦ прибули до Константинополя з метою отримання достовірної інформації від Патріарха Варфоломія щодо ініціатив можливого надання Томоса про автокефалію, а також з метою донесення позиції Української Православної Церкви щодо цього питання ... Спількування пройшло у відкритій, відвертій, конструктивній та братній атмосфері»²⁰.

Як можна побачити, мова в цьому документі йде не про відносини із центром в Москві, а перш за все про канонічне розуміння церковного розколу. Керівництво

---

¹⁸ Виділено автором.

¹⁹ Пор. вищезгадане Комюніке Синоду Константинопольської Церкви.

²⁰ Пор. «Делегація Священного Синоду УПЦ зустрілася з Патріархом Константинопольським Варфоломієм», <https://vzcz.church.ua/2018/06/23/delegaciya-svyashhenogo-sinodu-upc-zustrilasya-z-patriarhom-konstantinopolskim-varfolomijem>. Станом на 01.04.2019.

УПЦ висловлює тут переконання, що Константинопольський патріарх стоїть на їх стороні та має лише координуючу роль серед помісних Православних Церков. З цієї перспективи Константинополь не має права порушувати межі інших помісних Церков.

Через кілька місяців – на засіданні синоду УПЦ від 7 грудня 2018 року – ця позиція була офіційно сформульована таким чином: «[ухвалили] наголосити, що Константинопольський Патріарх не має жодного канонічного права скликати будь-яке зібрання в Україні і викликати на нього архієреїв Української Православної Церкви». Далі також формулюється однозначне ставлення до тоді ще очікуваного «Об'єднаного собору»: «[ухвалили] вважати запланований “об'єднанчий собор” незаконним зібранням, оскільки в ньому братимуть участь представники розкольницьких угруповань»²¹.

З цих формулювань видно, що основою такого підходу є принцип «канонічної території», відповідно до якого УПЦ є частиною Руської Церкви, яка, в свою чергу, тісно співпрацює з «державою-агресором». Якщо бути відвертим, то можна згадати ряд випадків, коли представники або ж навіть ієрархи УПЦ висловлювали однозначно проросійську позицію. Особливо примітними зі своїми висловлюваннями були єпископи Лонгін (Жар)²² та Гедеон (Харон)²³.

Однак з особистих розмов я можу назвати також два принципово інших приклади, в яких єпископи УПЦ виказують скоріше позитивне ставлення до питання автокефалії. Один з них говорив про ситуацію з його колишніми кліриками, які перейшли до «Православної Церкви України». Він зауважив, що незважаючи на такий крок вони сприймаються в новій структурі як чужинці в тому сенсі, що взаємні психологічні упередження (а не канонічні правила) залишають свій глибокий відбиток на стосунках представників двох конкуруючих конфесій.

Інший ієрарх із західної України сформулював аргументи своїх кліриків таким чином: «Ми готові до мучеництва, але заради чого ми повинні страждати? Якщо

---

²¹ Пор. «Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 7 грудня 2018 року», <https://news.church.ua/2018/12/07/zhurnali-zasidannya-svyashhennogo-sinodu-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-7-grudnya-2018-roku>. Стан на 01.04.2019.

²² Пор. «Єпископ УПЦ (МП) Лонгін (Жар) зриває мобілізацію на Буковині», https://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/national_religious_question/58911. Новина від 27 січня 2015 року. Стан на 01.04.2019.

²³ Пор. «Новый епископ УПЦ отрицает украинскую нацию...», <https://www.religion.in.ua/news/vazhливо/40301-novyj-episkop-upc-otricaet-ukrainskuyu-naciyu-a-svoej-rodinoj-schitaet-prostranstvo-ot-peterburga-do-sibiri.html>. Новина від 4 липня 2018 року. Стан на 01.04.2019.

раніше Київський патріархат був неканонічним і перебував за межами Церкви, то тепер він є визнаним світовим Православ'ям».

Наведені мною приклади свідчать про те, що окрім офіційної позиції УПЦ існує ще розмаїття особистих думок священнослужителів. Але особливо виділити варто ще два приклади, коли клірики та миряни, що перейшли до новоствореної ПЦУ, спробували по можливості чітко сформулювати свою позицію. Це люди з кола протоієрея Георгія Коваленка з його «Відкритим православним університетом святої Софії-Премудрості»²⁴ та з кола митрополита Олександра Драбинка²⁵. Кожна з груп сформулювала по десять тез на захист своєї позиції.

Як же можна оцінити нинішню складну ситуацію, в якій опинилося Православ'я в Україні і як можна подолати описані складності? Я б запропонував наступні пропозиції для всіх задіяних сторін.

Зі сторони Вселенського патріархату хотілося б очікувати підтримки, щоб нова церковна структура отримала свою легітимність в рамках соборного спілкування з іншими помісними православними Церквами. Така готовність зі сторони Фанара була очевидна у вище процитованих синодальних рішеннях квітня 2018 року, але менш ніж через рік представники Константинополя коливалися, чи виставляти це питання на всеправославне обговорення²⁶.

Зі сторони новоствореної «Православної Церкви України» хотілося б очікувати покращення їх канонічної свідомості. Серед ряду інших проблем мова тут йде про роль «почесного патріарха Філарета», який прагне підмінити собою предстоятеля цієї Церкви в керівництві Київською єпархією. Також мова йде про їх бажання вже зараз, після менше ніж трьох місяців змінити статут Церкви з метою відмінити демократичні принципи у проведенні синодів. Ще одним важливим пунктом залишається питання громад колишнього «Київського патріархату» за межами України, які відтепер мають увійти до Вселенського патріархату, але коливаються в готовності прийняти таке рішення.

---

²⁴ Пор. «10 тез для Православної Церкви України», https://docs.google.com/forms/d/1IMGiOtHRk68Qv9lOruhwq78PXsDvzVvzE4QDquTVfsg/viewform?edit_requested=true. Стан на 01.04.2019.

²⁵ Пор. «10 відповідей про автокефалію Православної Церкви України», http://www.preobraz.kiev.ua/2019/02/10-vidpovidey-pro-avtokefaliyu-pravoslavnoi-tserkvy-ukrainy/?fbclid=IwAR2rnGYBFT7Ww6VqbmPFOemK1_dY2OyHpcuVCFGrVBqYh7CoAAbrXHoGIw. Стан на 01.04.2019.

²⁶ Пор. «Патриарх Варфоломей отказался от всеправославного обсуждения темы Украины», <http://www.patriarchia.ru/db/text/5382212.html>. Новина від 1 березня 2019 року, стан на 02.04.2019. До цього можна додати новину «Албанська Церква наполягає на необхідності покаяння і перерукопокладення розкольників», <https://vzcz.church.ua/2019/03/30/albanska-cerkva-napolyagaje-na-neobxidnosti-pererukopkladennya-rozkolnikov>. Стан на 02.04.2019.

Зі сторони «старої» Української Православної Церкви хотілося б очікувати, щоб вона в своїх рішеннях чіткіше формулювала свої богословські принципи. Це стосується питання церковного членства. В сьгоднішній полеміці її керівництво часто не готове у випадку багатьох мирян, що свого часу отримали таїнство хрещення саме в її громадах, розглядати їх як приналежних до своїх «релігійних громад» на місцях їх постійного проживання. Крім всього іншого мова йде про парадокс, коли їх сьгоднішнє ставлення до християн з інших конфесій є суттєво кращим²⁷, ніж до «православних розкольників», які по суті мають ту саму віру. Їх звинувачення стосовно розколу повинні бути більш конкретними за своїм змістом, а звинувачення зі сторони широкої громадськості щодо близькості конкретних священнослужителів до «країни-агресора» повинні вести до конкретних персональних рішень та покарань.

Зі сторони української держави хотілося б очікувати обмеження бажання прагнення інструменталізувати Церкву у своїх інтересах. Так звані «Томос-тури» по всіх регіонах України під час передвиборчих перегонів, які організовувалися ще в кінці лютого²⁸, суперечать законодавству. Пасивне спостерігання зі сторони поліції під час здійснення насильницьких дій в церковних громадах у спірних випадках зміни юрисдикційної приналежності, тиск на священників УПЦ та інші явища такого роду були піддані критиці навіть зі сторони Бюро Верховного комісара ООН з прав людини²⁹.

В якості останнього зауваження можуть слугувати результати першого туру президентських виборів, що пройшли 31 березня 2019 року. З майже 16% голосів Порошенко проходить у другий тур виборів. Незважаючи на численні зусилля останніх місяців він програє фавориту виборів Володимирі Зеленському, який отримав більше 30% голосів. Останній віддає перевагу спілкуванню російською, є скептиком у релігійних питаннях та критикує українських націоналістів. Чи є в такому випадку «голос народу» також і «голосом Божим»?³⁰

---

²⁷ Пор. новину «Паломницька група Римсько-католицького духовенства відвідала Києво-Печерську Лавру», <https://vzcz.church.ua/2018/04/20/palomnicka-grupa-rimsko-katolickogo-duhovenstva-vidvidala-kijevo-pechersku-lavru>. Стан на 02.04.2019.

²⁸ Пор. новину про такий вояж 18 лютого 2019 року – https://risu.org.ua/ua/index/all_news/orthodox/ocu/74764/. Станом на 02.04.2019.

²⁹ Пор. повідомлення щодо дотримання прав людини в Україні «Civic space and fundamental freedoms ahead of the presidential, parliamentary and local elections in Ukraine in 2019-2020» від 12 березня 2019 року, §30-32.

³⁰ Уже після здачі тексту до друку стали відомі результати другого туру виборів, у якому беззаперечну перемогу отримав Володимир Зеленський.

